

EYÜP HAMDİ AKMAN'IN USUL-İ TEDRİS'İ VE ESERİN TÜRKÇE EĞİTİMİ AÇISINDAN ÖNEMİ

*Namık Kemal ŞAHBAZ**
*Bengül BİROĞLU ŞAHBAZ***

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, Batı'daki uygulamalı çalışmalardan hareketle özel öğretim yöntem ve teknikleri içeriğine sahip, bilgilerin bugün dahi güncelliğini koruduğu eğitim tarihimizde ilk kez Eyüp Hamdi Akman tarafından yayımlanan *Usul-i Tedris* adlı eserin Türkçenin öğretiminin tarihsel gelişimi açısından önemini ortaya koymaktır.

Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman inceleme yöntemi kullanılmıştır. Türkçenin eğitimi ve öğretimini çağdaş veriler ışığında değerlendiren *Usul-i Tedris* adlı eser, günümüz öğretmen kılavuz kitaplarıyla karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir. Hem Türk eğitim tarihi hem de Türkçenin eğitim ve öğretiminin tarihsel gelişim sürecinde pek çok eser geçmişten günümüze aydınlatmaktadır. Geçmişin ışığında günümüzü, günümüzün ışığında geçmişi aydınlatmak ilkesi, araştırmaların temeli olarak benimsendiğinde Eyüp Hamdi'nin *Usul-i Tedris*'i çok işlevsel bir eserdir.

Anahtar kelimeler: Türkçe eğitimi, Eyüp Hamdi, öğretmen kılavuz kitabı, *Usul-i Tedris*

EYÜP HAMDİ AKMAN'S USUL-İ TEDRİS AND IMPORTANCE OF THE WORK IN TERMS OF TURKISH EDUCATION

ABSTRACT

The purpose of the study is to put forward the importance of the literary work, *Usul-i Tedris* which has the content of special teaching methods and techniques, of which information is still up-to-date today and which is first published by Eyüp Hamdi Akman in our education history in terms of historical development of Turkish teaching by taking the practical studies in West into account.

In this study, document review method as a qualitative research method was used. The literary work of *Usul-i Tedris* which evaluates Turkish education and teaching under the light of modern data was analyzed comparatively with today's teacher guide books. So many literary works both in Turkish Education history and in the historical development process of education and teaching of Turkish illuminates today from past. When the principle of illuminating today with the light of the past, and illuminating past with the light of today is adopted, *Usul-i Tedris* of Eyüp Hamdi is a very functional work.

* Yrd. Doç. Dr., Mersin Ü. Eğt. Fak. Türkçe Eğt. Böl. El-mek: nksahbaz@gmail.com

** Mersin Ü. Eğt. Bil. Ens. Türkçe Eğt. Böl. Yüksek Lisans Öğrencisi. El-mek: bengubiroglu@hotmail.com

Key Words: Turkish education, Eyup Hamdi, teacher guide book, Usul-i Tedris

GİRİŞ

Türkçenin belirli bir yöntem ve teknik çerçevesinde eğitimi ve öğretiminin konu edildiği eserler, 1927 yılında yayımlanan *Usul-i Tedris*'ten önce de yayımlanmıştır.

Bu eserlerden ilki (daha çok sıbyan muallimleri için hazırlanan), Meclis-i Kebir-i Maariften sıbyan okullarının ıslahı konularını incelemek üzere görevlendirilen dört kişilik bir komisyon eliyle *Rehnuḡma-yı Muallimin-i Sıbyan* (1870)'dir. Eserde şu özellikler mevcuttur: 1) Genel ve özel öğretim yöntemleri hakkında bilgi ve çeşitli derslerin öğretim yöntemlerine ait birtakım alıştırmalar, 2) Sıbyan okulu öğretmenliğinin vasıfları, 3) Sıbyan okulları kayıt ve kabul şartları, 4) Bir ilkokul için gerekli idarî bütün hükümler, 5) Eğitim ve öğretime ait hükümler (Berker 1945, 87).

İkinci eser, 1875 tarihinde öğretmenlere rehber niteliğinde, okuma ve yazma öğretimiyle ilgili kuramsal bilgilerin yer aldığı *Rehnuḡma-ı Muallimin*, Selim Sabit tarafından yayımlanmıştır.

Daha çok ilkokuma ve yazma öğretiminin teorik yanlarının anlatıldığı bir diğer eser, İstanbul dışında basılmıştır. Abdullah Vehbi'nin 1315/1899 tarihinde Trabzon'da Serasi Matbaasında basılan eserinin adı, *Usul-i İbtidaiyye yahut Muallimlere Rehnuḡma*'dır.

Abdullah Vehbi, eserini dört bölüme ayırmıştır. İlk üç bölüm, “Mektep, Mektebin Mahali, Mektebin Vaziyeti”; “Muallim, Muallimde Bulunması Lâzım Gelen Harekât-ı Müstahsene ve Muallimin Vazifesi”; “Mektebin İdare-i Dâhiliyesi ve Çocukların Harekât ve İltizamı” başlıklarını taşır. Fuat Baymur, M. Şerif'in 1327/1911 yılında yayımladığı *Rehber-i Tedris* için, “*Bu kitap birinci sınıf öğretmenlerine hitap eder ve ihtimal ki, bizde birinci sınıf öğretiminin bütününe ait ilk rehberdir*” (1939, 44) der. Fakat Abdullah Vehbi'nin eseri de tamamıyla birinci sınıf öğretmenleri için kaleme alınmıştır. Yukarıdaki başlıklarda dile getirilenler eğitsel açıdan Akyüz (1999, 185) tarafından değerlendirilmiştir. Eserin ilkokuma ve yazma öğretimi açısından önemi “Mektebe Henüz Gelen Çocuklar için Elifbaya Ne Veçhile Başlanacağı” başlığını taşıyan dördüncü bölümüdür.

Eserde, harf yöntemi esasına göre okuma ve yazma öğretiminin teknikleri açıklanır. Okuma ve yazmanın birlikte yürütülmesi gerektiği üzerinde duran yazar, harflerin beşer beşer okutulup yazdırılmasının yararlı olacağı kanısındadır. Yazma çalışmalarında çocukları usandırmamak gerektiğini gerekçesiyle belirtir:

“Çocuklar eşkâl-i hurufu tamamıyla öğrenip zapt ettikleri hâlde hepsinin ellerine birer taş tahta ile birer taş kalem veyahut kalem kâğıt verilip bu eşkâli yazdırmak lazımdır ki bu da kendisinin tahta üzerine yazması ve çocuklara dahi yazdırmasıyla hâsıl olur. Fakat bu sırada çocukların pek güzel yazmalarını beklemeyip azıcık benzettiklerin kâfi görmelidir” (1315/1899, 11).

Harflerin hem yazılışı hem de okunuşu tamamen öğretildikten sonra hareketlerin öğretimine geçilmelidir. Yazar, önce hareke-i resmiyenin öğretilmesini ister. Fakat heceleme kısa olmalıdır. Bu yöntem Selim Sabit'in ileri sürdüğü bir yöntemdir. Hareketlerin ardından tenvinin, şeddenin öğretilmesi gerektiğini ileri süren yazarın daha sonra haruf-ı munfasılanın öğretileceğini söylemesi çok ilkel bir tekniktir. Eserde, haruf-ı munfasıladan sonra sözcüklerin öğretimi öngörülür. Yazar, bunu şöyle tarif eder:

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 6/4 Fall 2011

“Kelime tarif etmek için bu öğrendiğimiz harflerin birkaçı bir yere gelip de lakırdı olur kendisinden bir şey anlaşılırsa ona kelime derler. Şu yazdığımız kelimeler gibi demeli. Ve yine yukarıda tarif olunduğu gibi birkaç kelime yazıp göstermeli. Başka sözler ile çocukların zihinlerini teşvişe düşürmemeli. Çünkü kelime neye derler ve nasıl şey olduğunu sarf-ı Osmanî mütalaa olundukta anlaşılacaktır. Şimdilik bu kadar söz kâfidir. Ve bir de sade harflerden birçok misaller elifba-i Osmanîlerde vardır, ondan çocuklara yazdırmalı” (1315/1899, 13- 14).

Bu açıklamalardan sonra hareke-i harfiyenin öğretilmesiyle beraber Türkçe ifadelerin okunup yazılmasına geçilir. Yazar, hangi sözcüklerle alıştırma yapılacağını da şu şekilde tespit eder:

“Çocuklar harflerin eşkâl-i muhtelifesini bu veçhile öğrendikten sonra tatbikata başlamalı. Şöyle ki: Evvelâ Türkçe olan ve oldukça kolay okunabilecek kelimeler yazdırmalı. “Aş, baş, taş, kaş, yaş, ova, yuva, uçak, uşak, ufak, kuşak, konak, bucak, yahu, ona, buna, şuna, o mu, bu mu, şu mu, kuş, bağçe, gaga, gibi misalleri pek çok yazdırmalıdır. Fakat iltibas olan kelimeleri yazdırmamalı” (1315/1899, 18).

Çocukların harekesiz söylenen sözcükleri yazabilir düzeye gelmeleriyle birlikte, *Risale-i İmla ve Kiraat-i Türkiye*'nin okutulması gerektiğini belirten yazar, daha sonra rik'a hattıyla alıştırmalar yaptırılmasını ister.

Abdullah Vehbi, dönemin ilkokuma ve yazma öğretim yöntemi olan harf yönteminin ilkelerini ortaya koyar. Bu yöntem, Selim Sabit ile anlam bulan harflerin tedric edilerek kısa hecelenmesi temeline dayanır.

Türkçe eğitimi açısından bir diğer önemli eser, Hüseyin Ragıp (Baydur) tarafından kaleme alınan *İptidaiyelerde Türkçenin Usul-i Tedrisi (1916)*'dir. 1332/1916 tarihinde, Amire Matbaasında basılan eser 188 sayfadır. *Kitabet, Ezber ve İnşa Dersleri (1334/1918)* başlıklı ders kitabı da bulunan yazar, Türkçe öğretimini “ana dilinin tedrisatı” başlığı altında bir bütün olarak değerlendirmiştir. Eserde, okuma ve yazma becerilerinin teorik özellikleri verildikten sonra bu becerilerin geliştirilmesi için ders örneklerine yer verilir.

Hüseyin Ragıp, dilin adı üzerine tartışmalara, Kanun-ı Esasiye'nin on sekizinci maddesine (Tebea-i Osmaniyenin hidemat-ı devlette istihdam olunabilmesi için devletin lisan-ı resmîsi olan Türkçeyi bilmeleri şarttır.) dayanarak son noktayı koyar. Yazara göre, *Osmanlıca* tabirine karşılık *Türkçe* demek daha uygundur. H. Ragıp, dilin adını tam olarak belirledikten sonra özellikle okuma eğitimi üzerinde durur. İyi bir okuma kitabının nitelikleri hakkında verilen bilgiler, günümüz çocuk kitaplarının özellikleriyle uygunluk (Agar 2001, 19) göstermektedir. Dil bilgisi öğretiminde ve yazma becerisinin geliştirilmesi çalışmalarında, ortaya koyduğu ilkeler çağının ilerisindedir.

Eserde yazar, Türkçe öğretimini “ana dilinin tedrisatı” başlığı altında bir bütün olarak değerlendirmiş, okuma ve yazma becerilerinin teorik özelliklerini verdikten sonra esere bu becerilerin geliştirilmesi için ders örneklerini de koymuştur.

Genel olarak Türkçenin eğitimi ve öğretiminde izlenmesi gereken yöntemleri açıklayan bu eserlerin yanı sıra özellikle yazma öğrenme alanıyla ilgili *Usul-i Tedris*'ten önce yayımlanmış bir diğer eser, İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu'nun 1921 yılında kaleme aldığı *Yazının Usûl-i Tedrisi* başlıklı eseridir. Sadece eski yazı ya da hat öğretimini ele almayan aynı zamanda iyi ve doğru yazının nasıl yazılacağı hakkında teknik bilgiler de içeren eser üzerine kapsamlı bir araştırma yapan Maden, eserin yazma eğitimi açısından önemini şu şekilde dile getirir: “*Baltacıoğlu bir pedagog ve öğretmen gözüyle yazı öğretimini irdelemiştir. Bilimsel bir dikkatle yazının vasıfları ve bu becerinin ne şekilde kazandırılacağı hakkında bizlere bilgi vermiştir. Osmanlıca yazı yazma becerisi için ne kadar faydalı bilgiler içeriyorsa Türkçe yazma becerisi için de bir o kadar faydalı*

bir eser ortaya konulmuştur. Yazının Usûl-i Tedrisi, çocuğa görelilik ve çocuğa uygun metotlar kullanarak yazma becerisinin kazandırılması için örnek teşkil etmektedir” (Maden 2011, 1540).

Yukarıda genel hatlarıyla tanıtılan eserlerin yanı sıra Türkçenin eğitimi ve öğretimi kapsamında değerlendirebileceğimiz eser, Eyüp Hamdi (Akman) tarafından yayımlanan *Usul-i Tedris*'tir. Eserin Türkçenin eğitimi ve öğretimi kapsamında işlevleri üzerine ayrıntılı bilgi vermeden önce yazarı hakkında kısa bilgi vermek gerekirse:

Eyüp Hamdi (Akman)

Eyüp Hamdi'nin yaşamı ve eserlerinin tanıtımı üzerine en kapsamlı çalışma Günver Güneş'e aittir. Eyüp Hamdi hakkındaki bilgiler, söz konusu yazarın “Cumhuriyet Öğretmeni Eyüp Hamdi Akman” başlıklı çalışmasından derlenmiştir.

Eyüp Hamdi Akman, 22 Ocak 1894 tarihinde, Romanya'nın Köstence kentinde doğmuştur. Dobruca İslam Medresesini 1915-1916 eğitim-öğretim yılında birincilikle bitirmiştir. Türkçeyle birlikte yedi dil (Romence, Almanca, Fransızca, Arapça, Bulgarca, İtalyanca) bilen Akman, 1918 yılından sonra Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde (Ankara'nın Haymana Kazası Çuluk Köyünde, Maraş, Elbistan'da çeşitli okullarda, Diyarbakır Ortaokulunda, Sivas, Niğde ve Konya öğretmen okullarında, Ödemiş Ortaokulunda, Edirne Ortaokulunda, Balıkesir Necati Bey Eğitim Enstitüsünde, İstanbul İmam Hatip Okulunda) köy öğretmenliği, pedagoji, Türkçe, felsefe, meslek dersleri, yurttaşlık bilgisi öğretmenliği yapmış, hem yurt içinde hem de yurt dışında pek çok bilimsel toplantılara katılmıştır.

İki kez evlenen 14 çocuğu bulunan Akman, 1954 yılında vefat etmiştir. En yakın arkadaşlarından Fuat Gündüzalp'e yazdığı bir mektupta kişisel özellikleriyle ilgili şu bilgileri aktarır: “...Mesleğimi, edebiyatı, güzel sanatları çok severim. Biraz keman çalarım. Gençliğimde şiirler yazdım. Matbuat hayatına henüz talebe iken intisap ettim. Talebeliğimde çok ateşli idim. Daima Talebe Birliği Başkanlığında bulundum. Fakir bir ailenin çocuğuyum. Küçük yaşta hayata atıldım. İş hayatı içerisinde piştim. Ömrümde hiç hastalanmadım. Son derece iyi çalışırım. Akşam 21'de yatar, en geç 4'te kalkar işbaşı yaparım” (Gündüzalp'ten aktaran Güneş 2005, 115).

Eserleri: 23 farklı dergide yüzlerce makalesi bulunan Akman'ın, 30 yaşında iken Sivas'ta eski harflerle yazdığı ilk eseri *Usul-i Tedris*'in haricinde şu eserleri mevcuttur: *Demokrasi ve Terbiye, Ferdi Ruhیات ve Terbiye* (1929), *Winnetka Mektebi* (1930), *Pedagojik Akideleri* (1930), *Çocuk* (1932), *Türk Milliyet ve Milliyetçiliği* (1933), *Köy ve Şehir Çocuğu* (1933), *Ferdi Ruhیات Konferansları* (1933), *Bir Çiftçinin Öğütleri* (1933), *Türk Köylüsünün Kalkınma Yolları* (1934), *Nasıl Yaşamalıyız* (1935), *Türk Ulusallığı* (1936), *Türk Devrimi ve Devrimciliği* (1936), *Pedagoji Dersleri* (1938), *Eğitim ve Deney* (1951), *Disiplin* (1952), *Çocuk Psikiyatrisi* (1952), *İç Salgı Bezleri ve Çocuk Psikolojisi* (1952), *İnatçı Çocuk* (1952).

Yayımlanan bu eserlerin yanı sıra yayımlanmamış 8 piyes ve dramı bulunan Akman'ın *Türk Efsane ve Hikâyeleri* başlığını taşıyan Almanca bir kitap hazırladığı bilinmekte fakat eserin akıbeti hakkında bir bilgiye ulaşılamamıştır. “Cumhuriyet Türkiyesi'nin yetiştirdiği nadir yetenekteki eğitimcilerden biri” (Güneş 2005, 119) olan Akman'ın *Usul-i Tedris* adlı eserinin Türkçenin eğitimi ve öğretiminin tarihsel gelişimi açısından önemini gözler önüne sermek bir zorunluluktur.

Usul-i Tedris

Sivas Erkek Muallim Mektebi ruhiyat ve usul-i tedris muallimi Eyüp Hamdi'nin 1927 yılında yazdığı *Usul-i Tedris* adlı eser, Sivas'ta Sivas Vilâyet Matbaasında basılmış, 485 sayfadır. Eser içinde genel öğretim yöntemleri hakkında bilgi vardır. Kuramsal bu bilgilerin ardından eser içinde Türkçenin öğretimine yönelik şu altı ana başlık bulunmaktadır: “Elifbanın Usul-i Tedrisi”,

Turkish Studies

“Kıraat Dersinin Usul-i Tedrisi”, “İmlanın Usul-i Tedrisi”, “Sarfin Usul-i Tedrisi”, “Ezber, İnşadın Usul-i Tedrisi”, “Tahririn Usul-i Tedrisi”

Elifbanın Usul-i Tedrisi

Yazar, Batı'da yapılan çalışmalardan hareketle öğretim yöntem ve tekniklerine açıklık getirmektedir. Alfabe öğretiminde de açıklanan yöntem ve teknikler Batılı eğitimcilerin çalışmalarına bağlı kalınarak gerçekleştirilmiştir. Eserde, alfabe öğretiminde izlenen sekiz yöntem hakkında ayrıntılı bilgi vardır. Bu sekiz yöntem şunlardır: “1) Tesmiye Usulü, 2) Usul-i Savtiye, 3) Taklit Usulü, 4) Usul-i Terkibi, 5) Kelime Usulü, 6) Muhtelit Usul, 7) Hayalî Usuller, 8) Seyyar Levhalar Usulü” (Şahbaz 2009, 396-400).

“Yazıp okumak olmasa idi medeniyet tesis edemezdi; elifba medeniyetin anahtarıdır” (1927: 85) düşüncesinden hareketle alfabe öğretimindeki yöntem ve teknikler üzerinde önemle duran yazar, yöntemler hakkında bilgi verirken onların olumlu ve olumsuz yanlarını ayrı ayrı belirtir. Özellikle sözcük yöntemi ve karma yöntem üzerinde durur, bu yöntemlerin ilkeleri çerçevesinde örnek ders plânlarına yer verir. Yukarıda adlarını verdiğimiz yöntemlerden çalışmamızda daha önce söz edilmeyen “hayalî usul ve seyyar levhalar usulü” üzerinde durmak, bu yöntemlerin de bilinmesi açısından önemlidir.

Hayalî usul, daha çok yetişkinler için önerilen okuma ve yazma öğretim yöntemidir. Bu yöntemle okuma yazma öğrenenlerin hızlı okuma alışkanlığını çabuk kazandığı vurgulanır.

“Bu usul sinn ü rüşte olan bir kimsenin okuyuş ve görüş tarzına istinat eder. Büyükler kelimeleri harf, değil bilakis birkaç kelimeyi hatta itiyat ve neticesinde bütün bir cümleyi bir nazarda okuyorlar. Seri okumayı itiyat edenler için okumak meselesi küçüklerden bambaşka bir zaviyeden tahlil edilmelidir. Büyüklerin yek meyanda görüş tarzları yirmi beş harfi geçebilir. Yek meyanda az veya çok görmek meselesi fertten ferde değişebileceği gibi kelimeler, kelime harflerinin yazılış, okunuş ve şekline göre de değişebilir. Çocukları seri kıraate bir an evvel alıştırmamız için çok geçmeden kelimeleri tamamıyla bir görüşte okumaya çalıştırmamız çok faydalıdır...” (1927, 103).

Çocuklara bu beceriler kazandırmak için nelerin yapılacağı da belirtilir. Çocuklarca bilinen sözcüklerden örneğin, “yumurta, armut, kaz, çatal, göz” gibi şematik bir tarzda resimler yapılır, yaptırılır. Sonra öğretmen armut resminin içerisine “armut” yazar. Çocuk, bu sözcüğü oluşturan harflerle resmi yapar; kimi çocukların bu konuda özel yetenekleri olabilir. Kimi de zayıf ve ağır olabilir. Onlara öğretmen yardım eder. Bu tarzda hareket edildiğinde çocuklar harf veya sözcüğün şeklini değil, doğal olarak ilgi ve beğenilerine daha uygun olan çizdikleri hayalî şekli okurlar. Böylece görünen hayalî şekil, telâffuz ve anlam arasında pek sıkı ve doğal bir çağrışım kurulur. Yeterli sayıda alıştırmaya yapıldıktan sonra hayali şekillere gereksinim azalır. Dersler tekrar edildikçe öğretmen hayalî şekilleri siler, yalnız harf ve sözcükleri bırakır. Çocuklar yavaş yavaş somuttan soyuta algılamaya başlarlar. Bundan sonra asıl okuma başlar (1927, 10).

Seyyar levhalar yönteminde, çeşitli geometrik şekilli tahta veya tenekeden yapılmış levhalar üzerine büyük puntolarla uzaktan kolaylıkla okunabilecek bir tarzda birer harf yazılır. Bu levhalar yan yana, öne arkaya çeşitli durumlarda kullanılarak çocuklara öncelikle ses ve heceler öğretilir. Sonra da iki ve üç heceli kolay ve basit sözcüklerin okunmasına geçilir.

Yazara göre, zaman kaybına neden olduğu kabul edilse de söz konusu yöntem, “usanç ve yorgunluğa meydan vermediği için” ana okulları ve ilkokulların birinci sınıflarında başarıyla uygulanabilir (1927, 106).

Turkish Studies

Tablo 1. Eyüp Hamdi'nin Sözcük Yöntemi Esasına Göre Ders Plânı

Ders 1 (Tahdisat)	a. Münasip bir muhavere ile mukaddeme. b. Mevzunun tetkik ve tahlili. c. Mukayese. ç. İlmî hayata tatbik, hikâye, nasihat.
Ders 2	a. Mevzuu müşahede ve tetkik edilir. b. Muallimin tersimi. c. Talebelerin tersimi. ç. Tashihat. d. Müteaddit defalar tersimat.
Ders 3 (Tahdisat)	1. Hazırlık 2. a. Kelimeyi buldurmak, telâffuz ve tefhimi muallim tarafından yazılması. b. Ferdî ve zümrevî okumalar. c. Çocuklar kelimeyi yazarlar. ç. Harfleri ayrı ayrı yazarlar. d. Harfleri bir araya getirerek okumaları. 3. Harflerin mukayesesi tarifi. 4. Harfler sınıfta ve evde müteaddit defalar yazılır.
Ders 4	a. Ders yoklaması yapılır. b. Levha üzerine mükâleme. c. Elifbadaki kelimeler muallim tarafından tahtaya yazılır. ç. Okunur. d. Çocuklar taş levhalarına istinsah ederler. Tashihat e. Elifbadan okunur, istinsah, tashih tekrar. Kıraat, tatbikler eve ait vazifeye.

Yazar, sözcük yöntemi ve karma yöntemle ders işlenişi üzerinde ayrıntılı bir şekilde durur. Eyüp Hamdi'nin sözcük yöntemine göre ders plânı Tablo1'de örnek olarak verilmiştir:

Yöntemler üzerine geniş açıklamaların yanı sıra eserde, “Yazı Hakkında Tecrübî Tetkikler” başlığı altında yazı çalışmaları hakkında da bilgi verilir. Bu başlık altında “düz ve eğri” yazıların çocuklar üzerindeki olumlu ve olumsuz etkileri anlatılır. Yazı öğretimi esnasında çocuklarda görülen sağlık sorunları ve Doktor Javal'ın çalışmaları aktarılır. Javal ve ekibi, okullarda şaşılık ve benzeri hastalıkların çoğalmasındaki nedenleri araştırır. Araştırma sonunda bir rapor hazırlanır. Raporunda, bu hastalıkların önünü almak için düz yazı, düz kâğıt ve doğrulmuş vücudun tek çare olabileceği kesin bir dille bildirilir (1927, 110).

Eserde, eğik ve dik yazı taraftarlarının iddiaları ayrı ayrı verilir. Düz yazı taraftarları eğik yazının olumsuz yönlerini şöyle belirler:

1) Eğik yazılarda vücudun bütün vaziyeti, sağlığa tamamen aykırı arızalar doğuracak kabiliyettedir. 2) Baş lüzumundan fazla ileriye eğilir. Gözler deftere fazla yaklaştığı için ayrıca miyop hastalığı baş gösterir. 3) Sağ göze nispetle sol göz deftere daha yakın bulunacağından iki göz arasında eşitsizlik doğar şaşılık hastalığı belirmeye başlar. 4) Bu yazı erkek çocuklardan ziyade bilhassa küçük hanımlara skolyos (omurda eğrilik) kazandırır. 5) Eğik yazılar sık ve okunaksızdır (1927, 112).

Eğik yazıya bağlı bu olumsuzlukların ardından düz yazının neden tercih edilmesi gerektiği de şu şekilde dile getirilir:

“Sonra düz yazı esasen tabî ve mantikî değil midir? Mektebe henüz gelmiş olan acemi bir çocuğun eline bir kalem verirken göreceğiz ki: İlk karaladığı yazı düz yazıdır. Düz yazı temiz okunaklı, mükemmel ve çok tabî bir yazıdır. Düz yazıyı herkes hiçbir arıza kazanmak tehlikesine maruz kalmadan yorulmadan yazabilir. İlk mekteplerde düz yazılardan başka bir yazıyı tercih etmek hiçbir vakit makul ve terbiyevî bir şey olamaz” (1927, 112).

Eğik yazı taraftarlarının bu söylenenlere yanıtı şu şekildedir: İfade edilen aksaklıklar eğik yazılardan çok düz yazılarda da olabilir. Çocuklar daha çabuk alıştıkları eğik yazıyla mükemmel yazı yazabilmektedir. Eğik yazılar gayet zarif, güzel, yakışıklı olmakla beraber hızlı yazılır. Düz yazılara gelince, bireysel beceriler dışında genellikle öğrenciler bu meziyetlerden yoksundur.

Bitişik eğik el yazısı ve düz yazı ile ilgili bu veriler, günümüz öğretmenlerini aydınlatacak bilgiler içermektedir. Zira 2005 yılından itibaren ülkemizde ilkökuma ve yazma öğretiminde benimsenen ses temelli cümle yönteminde öğrenciler yazma çalışmalarına eğik yazıyla başlamaktadır. *İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu (1-5. Sınıflar)*'nda eğik el yazısına geçişin gerekçeleri şu şekilde belirtilmiştir:

1. Araştırmalara göre bitişik eğik yazı öğrencinin zihinsel gelişimine ve dikkatini geliştirmesine katkı sağlamaktadır. Bitişik eğik yazı, öğrencinin yazı yazarken harflere, harf bağlantılarına ve ayrıntılara dikkat etmesini zorunlu kılmaktadır. Bu durum öğrencinin dikkatini geliştirmektedir.
2. Bitişik eğik yazıdaki süreklilik ile düşüncedeki süreklilik örtüşmekte ve birbirini desteklemektedir. Böylece yazmada kazanılan akıcılık okuma becerisine de yansımaktadır.
3. Bitişik eğik yazı, sentez yöntemine uygun olduğundan Ses Temelli Cümle Yöntemi ile ilk okuma-yazma öğrenme sürecini kolaylaştırmaktadır.
4. Araştırmalar okul çağı çocuklarının kalemi ellerine ilk aldıklarında eğik ve dairesel çizgiler çizdikleri göstermektedir. Öğrenciler anatomik yapıları gereği kalemi eğik olarak tutmaktadır. Bu durum öğrencilerin bitişik eğik yazıya geçişini kolaylaştırmaktadır.
5. Bitişik eğik yazının akıcı ve kesintisiz olması, soldan sağa doğru yazı yönünü destekleyici olmaktadır.
6. Bitişik eğik yazı, geri dönüşlere izin vermemektedir. Bu durum yazının akıcı ve doğru yönde gelişimini sağlamaktadır.
7. Bitişik eğik yazı, harflerin doğru yazımını desteklediğinden harflerin yazılış yönlerini karıştırma sorunu ortadan kalkmaktadır.
8. Bitişik eğik yazıda harfler birbirine bağlandığından kelimeler bütün olarak yazılmaktadır. Bu durum öğrencinin kelimeleri tanımasını kolaylaştırmaktadır.
9. Bitişik eğik yazıda öğrenci rakam ve işaretleri daha kolay fark etmektedir.
10. Bitişik eğik yazı dik temel yazıya göre daha hızlı yazılmakta ve yazma çalışmalarını kolaylaştırmaktadır.
11. Bitişik eğik yazı ile okuma yazma öğrenen öğrencilerin diğer harf karakterleriyle yazılmış metinleri okumakta güçlük çekmedikleri deneysel çalışmalarla kanıtlanmıştır.

12. Bitişik eğik yazının estetik görünümü, öğrencilerin estetik bir bakış açısı geliştirmelerine yardımcı olmaktadır. Bitişik eğik yazı öğretimi görsel sanatlar dersine de katkı sağlamaktadır.

13. Bitişik eğik yazı öğrencilerin parmak ve el kasları için uygundur.

14. Bitişik eğik yazı solak öğrenciler için de uygundur. Solak öğrencilerin eli dik yazı yazarken harflerin çoğunu kapatmaktadır. Oysa bitişik eğik yazı yazarken öğrencinin eli biraz daha sağa kaymakta ve yazıyı daha az kapatmaktadır. Öğrenci yazdıklarını daha kolay görmekte ve okumaktadır (MEB 2009, 235-326).

Program'da dile getirilen pek çok gerekçenin haklı yanı olmakla birlikte yapılan araştırmalarda öğrencilerin, harfleri açık ve okunaklı yazmada, harfleri eğik yazmada, harfi yazarken çizgi üzerinden tekrar gitmede, başlama çizgisini doğru kullanmada, "F, N, V, P, T" harflerini birleştirmeme, harfleri birleştirirken diyagonal bağlantıya ve yatay bağlantıya dikkat etmede, harfleri uygun bir şekilde birleştirmede, harften harfe kolaylıkla geçebilmede, harflerin gövde, üst ve alt uzantılarını oranlı bir şekilde yazmalarında, harflerin boyutlarını satır boşluğuna göre ayarlamada, harfleri el kaldırmadan bir çırpıda yazmada ve harfi kendi üslubuna göre yazmada, kelime içerisinde harflerin aralıklarını ayarlamada, kelimenin bir bakışta anlaşılmasında, kelime içinde harfleri unutmada, kelime bitmeden kalemi kaldırmamada, kelimeyi doğru bölmede, kelime harf ve kuşaklarını kelime bittikten sonra koymada hata yaptıkları gözlenmektedir (Bayraktar 2006, 135-136).

Program'da var olan gerekçelerden biri de "Bitişik eğik yazının estetik görünümü, öğrencilerin estetik bir bakış açısı geliştirmelerine yardımcı olmaktadır." Yapılan araştırmalarda, öğrencilerin yazılarının estetik beğeni uyandırmaması dikkat çekici bir sonuçtur. Bunun nedeni olarak öğrencilerin özellikle dikte çalışmalarında hızlı yazabilmeyi ön plana alıp yazının güzelliğini ikinci plana atmaları olduğu düşünülebilir (Bayraktar 2006, 136).

Benzer hataların yazmaya hazırlık sürecini etkili ve verimli bir şekilde gerçekleştiren öğrencilerde daha da az olduğu ispatlanmıştır (Duran 2009). Öğrencilerin yanı sıra öğretmenlerin çoğu bitişik eğik yazının öğretiminin zor olduğu ve öğrencilere dik temel yazıyla eğitim verilmesi gerektiğini düşünmektedir (Coşkun 2011, 138).

Kıraat Derslerinin Usul-i Tedrisi

Geçmişte, bizde, çocuklara uygun okuma metinlerinin olmadığını belirten Eyüp Hamdi, fakat son zamanlarda "ruhiyat, fenni terbiye ve usul-i tedrise" uygun eserlerin yayımlanmaya başladığını ve ilkokulda kıraat derslerinin gayet önemli eğitsel ve temel rolleri olduğunu vurguladıktan sonra "kıraatte gaye"yi şu şekilde belirler:

"Çocukları kolaylıkla okumak, okuduklarını anlamak, anladıklarını da ona ana diliyle serbest bir surette ifade etmeye alıştırmaktır. Kıraat sayesinde çocuklar ana dilini, bilmediklerini öğrenecekler, hayatta lazım olacak bilgiler alacak dimağ ve vücutlarını yüksek millî ve medeni fikirlerle ziynetleyeceklerdir. Kıraat kitapları çocuklara umumi terbiye ve malumat vermekte mükelleftir. Kıraat kitapları her türlü bahisleri ihtiva etmelidir" (1927, 138).

İlkokullar için kaleme alınan kıraat kitaplarında mecazlara, istiarelere yer vermeye gerek olmadığını belirten Eyüp Hamdi, kıraat derslerinin diğer derslerle birlikte yürütülmesi gerektiğini söyler. Okumaya yeni başlayan çocuklarda okuma mekanizmasının tam olarak yerleşmediğinden yeni okuma yazma öğrenenler için öğretmenlere şu önerilerde bulunur:

"Başlangıçta küçükler, okşamaya ve yardımlara pek muhtaçtırlar. Muallim onlara daima mütehammil, halim, şefik, ciddiyetle memzuc, güler yüzlü bulunacaktır. Muallim ilk kıraat

derslerinde kolaydan-güce, basitten-mürekkebe, malumdan-meçhule, müşahhasan-mücerrede doğru yürüyecektir. Bunun içindir ki kıraat derslerinin okunuşa göre dört safhaya ayırmayı muvafık buluyorum: Sada üzere okumak, hece üzere okumak, tefsiri okuyuş, manidar (edebi) okuyuş...” (1927, 139-140)

Yukarıdaki öğretmenlere uyarılarda görüldüğü üzere Eyüp Hamdi, eğitim ilkelerinin temel unsurlarının okuma derslerinde uygulanmasının gerekliliği üzerinde durmaktadır. Yazma çalışmalarıyla birlikte okumanın gerçekleştirilmesi gerektiği ve bir an evvel çocuklara okumaları için cümlelerin verilmesini, çünkü çocukların cümlelerin anlamlarını kavradıkça okumaktan zevk alacaklarını vurgular. Sadalı ve heceli okumaların ilk yıl gerçekleştirilmesini ikinci ve üçüncü sınıfta *tefsiri*, dördüncü ve beşinci sınıfta *edebi kıraat* çalışmalarının yapılması önerilir.

Kıraat derslerinin ilkeleri genel hatlarıyla şu şekilde belirlenmiştir:

1. Yazma ve okuma çalışmaları birlikte yapılacaktır. Okuma dersine destek olacak imla, sözlük alıştırmaları ve özellikle edebi okumalarda metnin ana düşüncesinin tespit ettirilmesinde yazma çalışmalarından yararlanır.

2. Okuma dersleri çocukların içgüdüsel ilgi ve dikkatlerine dayanmalıdır.

3. Çocuklar ne pek sert ve ne de pek yavaş okumalıdır. Bazı çocuklar yavaş yavaş ve sessiz okurlar ki arkadaşları işitemezler. Bazıları da aşırı bir halde bağıırırlar, normal bir ses tonuyla okumak en doğal ve uygun olanıdır.

4. Okuma anlama uygun olmalıdır. Vatani ve millî bir konu bir türlü, herhangi öykü ve ahlaki metin başka türlü okunur. Okuyuştaki eda ve telaffuz konunun içeriğine göre değişir. Doğal olmayan okumalara katıyen müsaade edilmeyecektir.

5. Çocuklar okuduklarını gayet açık ve tam olarak telaffuz edeceklerdir. Bazı çocuklar kelimelerin bir kısmını yutar veya değiştirerek okudukları görülür, buna kesinlikle müsaade edilmeyecektir.

6. Çocuklar okuduklarını anlamalı ve anlatmalıdır. Okuma konuları, her durumda yaş düzeylerine uygun olmalıdır. Anlamı bilinmeyen tek bir kelime dersin ahenk ve düzenini bozabilir. Anlaşılmayan kelimeler derhal açıklanacaktır. Açıklanan kelimeler cümle içinde kullanılmalıdır.

Kıraat dersinin amacı ve genel ilkelerinin ardından okumanın mekanizması üzerine Batı'da yapılan deneysel çalışmalardan söz edilir. “Kıraat Hakkında Tecrübî Tetkikler” başlığını taşıyan bölümde Dr. Javal ve arkadaşlarının çalışmaları geniş bir şekilde anlatılır. Okumanın zihinsel ve fiziksel unsurlarını veren bu bilgiler Türkiye’de ilk kez yayımlanır. Bu çalışmadan bir yıl sonra İhsan Sungu (1928), *Terbiye* dergisinde “Kıraat Hakkında Tetkikler” başlıklı çalışmasıyla bu bilgileri bilim dünyasına sunmuştur.

Okumanın mekanizması ve unsurları hakkında kuramsal bilgilerin ardından öğretmenlere önerileri günümüz Öğretmen Kılavuz Kitaplarında hiç rastlayamadığımız açıklıkta ve sadeliktedir: “Okumak zahiren basit görünür. Hâlbuki zavallı yavrucak için tasvir edemeyeceğimiz derecede mufassal, yorucu, üzücü, ağır ber iştir. Çünkü onun hafızasında henüz sada, hece ve kelimeler sürat ve kolaylıkla tedai edecek tarzda teşkil edememiştir. Okuyacakları şeyler henüz kendisi için müphemiyet ve kararsızlıklar içerisinde sallanyor demektir...” (1927, 150).

Bugün gerek Türkçe eğitimi gerekse sınıf öğretmenliği bölümünü bitiren ve ilköğretim okullarında öğretmenlik yapan öğretmenlerin pek çoğunun okumanın mekanizması hakkında bilgisini zenginleştirmek için *Öğretmen Kılavuz Kitapları*’nda bu tür bilgilerin olması eğitsel açıdan çok işlevsel olacaktır. Bu açıdan Eyüp Hamdi’nin *Usul-i Tedris* adlı eseri çağının çok ilerisinde bir eserdir.

Turkish Studies

Eserin “Kıraat” bölümü 1-5. sınıflar için ayrı ayrı ders planları verilerek bitirilmiştir.

İmlanın Usul-i Tedrisi

İmla derslerinin genel özellikleri ve uygulamaya dönük esasları eski yazı göz önünde bulundurularak değerlendirilmelidir. Eser, her ne kadar Batılı bilim adamlarının deneysel çalışmalarından hareketle kaleme alınmış olsa da imla konusunda Türkçenin yapısı ve harf sistemi üzerine uyarlanmıştır.

İmla derslerinin amacı üç başlıkta belirtilmiştir: 1. Çocuklara kullanılan imlayı öğretmek. 2. Harf kurallarına uygun imlayı öğretmek. 3. Çocukların bilgilerini geliştirmek ve onları öğrenmeye teşvik etmek.

Eserde imla üzerine Batılı bilim adamlarının yapmış olduğu çalışmalara genel hatlarıyla yer verilmiştir. “İmlanın tedrisi hususunda ilk tecrübeyi Lay cenapları yapmıştır.” dedikten sonra Eyüp Hamdi, Lay’in incelemelerinde, “manasız iki heceli münferit sözlerden müteşekkil satırlardan istifade ettiğini” ve hareket noktasının şunlar olduğunu dile getirir:

1. İşitişe ve dikteye göre yazmak.
2. Ağzını kıpırdatmadan söylenişte işitilişe göre yazmak. Çocuklar yazarken ağızlarını tamamen kapalı tutarlar.
3. Yavaş söylenişe göre işitmek.
4. Açık ve kuvvetli söylenişe göre işitmek.
5. Görmek suretiyle yazmak, harfleri tayin etmek suretiyle okuyarak, a) Telaffuz etmeksizin görmek, b) Hafif telaffuzla görmek, c) Kuvvetli telaffuzla görmek” (1927, 174).

Bu uygulama 4700 öğrenci üzerinde yapılmış ve “dikteden ziyade görmek ve işitmek suretiyle telaffuz ve tahlilden sonra kopya etmenin imla tedrisatında en münasip ve faydalı bir usul olduğu” sonucuna ulaşılmıştır.

Eserin yayımlandığı yılda İhsan Sungu’nun *Terbiye* dergisindeki “*Kelimelerin İmlasını Çocuklara Nasıl Öğretmeli?*” başlıklı çalışması da imla konusunda önemli kuramsal bilgileri içermektedir. Cumhuriyetin ilk eğitimcilerinin bu konularda nasıl kafa yorduklarının ve bitmez bir enerjiyle çalışmış olduklarının bir göstergesi olarak Sungu’nun öğrenciler için önerileri aktarılacaktır:

“Amerika’da Ayova Darülfünunu terbiye müderrisi Profesör Havran bu hususta talebeye verilmesi lazım gelen talimatı şöyle hülasa ediyor:

Bir Kelimenin İmlası Nasıl Öğretilir?

1. Bir kelimenin imlasını öğretmek için onu iyi telaffuz etmektir. Bir kelimeyi doğru okuduğunuza kani olduğunuz mu evvela iyi telaffuz ediniz. Telaffuz ederken hecelerini vuzuh ile çıkarınız ve heceleri birer birer söylerken gözlerinizle heceleri dikkatle takip ediniz.
2. Gözünüzü kapayınız, kelimenin şeklini hece hece gözünüzün önüne getirmeye çalışınız. Bu sırada ağızınızla kelimelerin hecelerini fısıldayınız. Kelimeyi telaffuz ederken hecelerini vuzuh olarak çıkarmayı unutmayınız.
3. Gözünüzü açıp kelimeye tekrar bakınız ve gözünüz kapalı iken gözünüzün önüne getirdiğiniz kelimenin aynı olup olmadığına dikkat ediniz.
4. Kelimeye tekrar bakınız, hecelerini telaffuz ediniz.
5. Tekrar gözlerinizi kapayarak kelimeyi hatırlamaya çalışınız.

Turkish Studies

6. Tekrar kelimeye bakarak hatırladığınız şeklinin doğru olup olmadığını gözden geçiriniz. 2 ve 3 numaralı fıkralarla izah olunan hatırlama ameliyatını üç defa tekrar ediniz. Eğer kelimenin doğru şeklini hatırlamakta müşkülât çekiyorsanız bir daha tekrar ediniz.

7. Kelimenin imlasını öğrendiğimize emin olduğunuz zaman kitaba bakmadan kelimeyi defterinize yazınız ve sonra kelimenin kitaptakinin aynı olup olmadığına bakınız.

8. Kitaba ve evvelce yazdıklarınıza bakmadan söylediğim şeyleri tekrar yapınız.

9. Bu tedbirlere müracaat ettiğiniz halde kelimenin imlası doğru olarak hatırınızda kalmadıysa size güç gelen kelimeler için tutacağınız ufak bir deftere o kelimeyi yazınız ve ara sıra yukarıda gördüğünüz tedbirlere müracaat ederek imlasını öğrenmeye çalışınız” (Sungu 1927, 103).

Eserde, imla dersleriyle ilgili kavramsal çerçevenin ardından bu derste gözetilecek ilkeler şu şekilde belirlenmiştir:

1. Çocuklara şekil ve esas itibarıyla henüz tanıyamadıkları bir kelimeyi dikte ettirmemelidir.

2. Dikte bir kontrol veya düzeltmeye temel olmamalıdır. İmla kurallarının öğretilmesinin ardından dikte, iki haftada veya ayda bir olmak üzere çocuklara imla konusunda ilerleme derecelerini kontrol etmek için kullanılabilir.

3. İmla dersleri çocukların yaş düzeylerine uygun olacak, pek güç olan konular hataları çoğaltır, onların şevkini kırar, belki de onları üzer.

4. İmlada her ders bazı yenilikler içermelidir. Her ders eski derse dayanmalı önceki derste kavranılanlar kısmen tatbiki tekrarlar ile birlikte kısmen imlaya ait yeni fikirler vermelidir.

5. İmla derslerinde tedricî kaidelerine riayet edilmelidir. İmla dersi çok olmaktansa az fakat iyi ve temiz olması daima daha tercih edildir. Öğretmen az yazdıracak daha ziyade tahlilat ve tashihiye ısrar edecektir. Özellikle ilk sınıflarda.

6. Kelimelerin telaffuz ve yazılışı: Gerek öğretmen gerek talebe tarafından daima hatasız ve açık olmalıdır. Bu durumun ihmali kesinlikle olamaz. En ufak hataya izin verilmeyecek derhal düzeltilecektir.

7. İmlada sese dayalı ilkeler esas olduğundan gerek öğretmen gerek talebe bilhassa doğal telaffuza son derece özen gösterecektir. Çocuk kelimeleri ağız açık olarak telaffuz edecek olursa esas sada hece ve kısımların farklarını kolaylıkla ayırt eder. Yazmakta kesinlikle güçlük çekmez.

8. Gerek konuşma gerek okumalar sırasında tespit edilmiş olan kaideler kolay örnekler üzerinden zaman zaman uygulamayı ihmal etmemelidir.

9. Ders konuları çocukların ilgilerine dayanmalıdır. Bunun için de konular çocukların doğal çevresinden, milli, vatani konulardan, istiklal harbi, son inkılâp safhalarına ait olması tercih edilir.

10. Bir kelimenin imlası öğretilmedikçe o kelimeyi çocuklara imla ettirmemelidir.

11. İmla ödevleri çocuklara düzgün ve temiz yazmak alışkanlığı kazandırmalıdır (1927, 178-179).

Eserde imla dersine ait ilkeler ortaya konduktan sonra imla dersinin diğer derslerle ilişkisi üzerine bilgiler mevcuttur. İmla derslerinin 1-5. sınıflar için uygulamalı ders örnekleri de yine sarf dersleriyle ilgili bölüme kadar yer almaktadır.

Sarf Derslerinin Usul-i Tedrisi

Eyüp Hamdi sarf derslerini *morfolojik*, *etimolojik* ve *nahv* olarak öncelikle ikiye ayırmak gerektiğini vurgular ve dersin amacını “çocukları iyi düşünmek ve iyi konuşmaya (alıştırmak) onlara ana dilinin bütün düsturlarını tanıtmaktır.” şeklinde ortaya koyar ve konuya açıklık getirir: “Ana dilini doğru konuşup yazmayı belleten ve bunun için de bizi bu hususlarla en ziyade meşgul eden tabii bir ilim ancak budur. Sarf derslerinde gaye çocuklara ana dillerini hatasız konuşup yazabilecek derecede bazı basit mantiki veciz esaslarını belletmekten ibarettir. Sarf dersleri bir gaye değil vasıta’dır.” (1927, 190).

Eser içinde, dil ediniminin bir beceri işi olduğu gerçeği sarf derslerinin özellikleri belirtilirken ortaya konur: “Az ders, çok temrinat kaidesine de burada riayet edeceğiz. Muallim şu hakikati unutmamalı. Sarf kaideleri lisanın doğmamıştır. Lisan sarftan değil, o halde başta konuşmak sonra lisanın esaslarını öğrenmek tahsil görmemiş köylüler bile sarf okumadıkları halde dürüst denebilecek derecede milli lisan tekellüm etmektedirler. Onlar bilmeyerek lisan kaidelerini tatbik edebiliyorlar” (1927, 190).

Eyüp Hamdi diğer derslerde olduğu gibi sarf derslerinde de bazı ilkeler belirlemiştir. Bu ilkeler şunlardır:

1. Sarf kuralları canlı konuşulan ve yazılan dilden çıkarılmıştır. Çünkü (Johann Gottfried Herder’in dediği gibi “dil sarftan değil, sarf dilden doğmuştur.” Sarf kuralları tatlı konuşmalardan, cazip örneklerden çıkarılacaktır.

2. Sarfa ait bilgiler mantıkî usuller dairesinde verilecektir. Haddi zatında sarf dersleri muhakemeye, hafızaya, yeni düşüncelerin çıkmasına çok yardım eder.

3. Sarf dersleri son derece pratik ve uygulamaya dönük olmalıdır. İlk matkaplarda çocuklara ancak hayatta elzem olacak hususlar öğretilmelidir.

4. Sarf kuralları olduğunca basit, kolay, kısa olmalıdır. Tabirler yalnız esas içermelidir. Onun için gerek ders ve gerek sarf kitapları son derece cazip ve çocukların ilgisini çeken nitelikte olmalıdır (1927, 195-196).

Eyüp Hamdi sarf dersleriyle ilgili ders planlarını diğer derslerden farklı olarak kızlar ve erkekler için ayrı ayrı düzenlemiştir.

Ezber ve İnşat Derslerinin Usul-i Tedrisi

Bugün ne yazık ki müstakil bir ders olarak öğretim programlarımızda olmayan ezber ve inşat derslerinin amacını Eyüp Hamdi şu şekilde belirtmiştir: “Çocukların hafıza, muhabbet, müfekkiri, seciye ve hissiyatını millî, vatanî, tarihî, ahlakî, bedîî, his ve fikirlerle aydınlatmakta, onları millî ve vatanî fikir ve imanla aşılacaktır.”

Bugün beyin temelli öğrenme tarzları ileri sürülerek öğrencilerin hafızasının güçlendirilmeye çalışıldığı bir sistemde ezber ve inşat derslerinin olamaması düşündürücüdür. Eyüp Hamdi bu derslerin eğitsel açıdan yararlarını şöyle belirler:

“1. Bilhassa hafızayı mahabetle (sevgi) ve müfekkire (düşünme gücü) birlikte kuvvetlendirir.

2. Çocuğu tahrir derslerine hazırlar.

3. Çocuklara millî ve umumî edebiyatın mümtaz şahsiyetlerini tanıtır.

4. Çocuklara ana dilini sevdirebilir. Onların lisana ait zevkini uyandırır, kuvvetlendirir.

Turkish Studies

5. Çocuk şivesini düzeltir, fasih bir lisan kazanır, lügatçesi zenginleşir, ifadede güçlük çekmez.

6. Çocuğun ahlakıyatı üzerine çok müessirdir. Millî ve cumhurî bir imanın telkin ve tarsini (sağlamlaştırma) zammetmede ilk mekteplerde ezber ve inşat derslerinin ifa edeceği terbiyevî rol cidden çok büyük ve mukaddestir (1927, 205-206).

Ezber ve inşat derslerinin yararlarının azami derecede belirginleşmesi için ezber konularının gelişigüzel olamaması gerektiğini belirten Eyüp Hamdi, bu dersler için seçilecek konuların özelliklerini de tespit eder:

1. Konular çocukların yaş ve seviyelerine uygun olmalıdır.
2. Konular ne pek kısa ne de uzun olmalıdır.
3. Konular çocukların anlayacağı bir dille açık, basit ve seviyeli bir ifade ile yazılmış olmalıdır. Konular içerik ve şekil itibarıyla eğitsel bir değer içermelidir.
4. Konular çocukların insiyakî (içgüdüsel) ve ilgilerine uygun olmalıdır. Konular mümkün olduğunca çevreyle ilgili, millî, ailevi, vatanî ve cumhuriyetle ilgili olmalıdır. Ruhî gıdaları vücudumuzun maddî gıdalarına benzetebiliriz. Ruhumuz vücudumuz gibi kuvvetli iştihalarla aldığını hazmeder.
5. Konular, ahlakla ilgili amaçları gerçekleştirecek nitelikte olmalıdır: Konular, çocuklara kıymetli doğru fikri kazandırmalı, onlara milliyetseverlik, vatanseverliğin yüksek şahsiyetlerini tanıtmalıdır.
6. Konular, mümkün olduğunca çevreyle, doğayla ilgili olmakla beraber mevsimle ilişkilendirilmelidir.
7. Konular hayali değil gerçek, kuramsal değil uygulamaya dönük olmalıdır. Çocukları hayale sevk eden, hüznü veren konuları ezberletmek pek uygun değildir. Çocuk doğuştan şen, atılgan, coşkulu ve çalışkandır. Hayatının baharını yaşamakla mesut bulunan körpe ruha kasvet verici şeyler ezberletmeye kesinlikle izin verilmemelidir.
8. Çocuklar tarafından iyice anlaşılmayan konular kesinlikle onlara ezberlettirilmemelidir. Onun için ezberlenecek konular etraflıca sarf ve mantıkî tetkik ve tahliline azami ehemmiyet verilmelidir (1927, 206-208).

Yukarıda genel hatlarıyla özellikleri ortaya konan metinler ya parça parça ya da bir bütün olarak ezberlettirebilir. Özellikle ilköğretim öğrencilerine metinlerin parça parça (mısra mısra) ezberletilmesi gerektiği vurgulanır. Eserde daha sonra birinci ve dördüncü sınıflar için uygulamalı ders planları yer almaktadır. Birinci sınıflar için “Çalışkan Çocuk” şiiri, dördüncü sınıf için “Kafeste Kuş” metinleri seçilmiştir.

Tahrir Derslerinin Usul-i Tedrisi

Bizde, önceleri tahrir dersinin müstakil bir ders olmadığını sarf ve nahv derslerinin içerisinde değerlendirildiğini fakat günümüzde özellikle Batılı bilim adamlarının çalışmaları sonucunda söz konusu dersin müstakil bir ders olarak işlenmeye başlandığını belirten Eyüp Hamdi, bu dersin üzerine görüşleri maddeler halinde şöyle belirtir:

1. Tahrir dersleri çocukların manevi şahsiyet ve tembelliklerinin serbest ve projersiz ifadesi olmalıdır.
2. Tahrir derslerinde çocuklara azami serbesti verilmelidir.
3. Tahrir derslerinin konusu çocukların doğal çevre ve tecrübelerinden alınmalıdır.

Turkish Studies

4. Tahrir derslerine hazırlık olmak üzere öğretmen tahririn şekil ve içeriğine göre ufak tefek tenbih ve işaretlerle yetinmemelidir. (Bu çocuğu faaliyet ve ibda’ında fazla tahdit etmemek içindir.)

5. Tahrir derslerinin tenkidi tetkiklerinde yalnız esas muhteviyata ve şekil nazar-ı dikkate alınacaktır. Sarf, imla, yazı güzelliği tali şeylerdir.

6. Çocuklara mümkün mertebe çok tahrir mümareseleri yaptırmalı. Bunlara çok yazdırmalı, nasihatleri en aza indirmelidir.

7. Tashihlerde son derece yapıcı olunmalıdır (1927, 219-220).

Tahrir derslerinin bağımsız bir ders olması gerektiği hususunda görüş belirten eğitimcilerin yanı sıra aksi görüşte olan eğitimcilerin de bulunduğu belirtilir.

Eyüp Hamdi eserde, tahrir derslerinde riayet edilecek hususları da şu şekilde tespit eder:

1. Tahrir derslerine başlamadan evvel çocukları yazmaya hazırlayacak açıklamalar yapılmalıdır.

2. Çocuklar mümkün mertebe birçok tahrir alıştırmaları yapmalıdır.

3. Her tahrir ödevi öğretmen tarafından düzeltilmelidir. Düzeltilmeyen yazma çalışmaları boşu boşuna zaman kayıdır.

4. Tahrir dersleri sarf, imla dersleriyle ilgili olduğu için tahrir ödevlerinde imla, sarf ve fikir hataları göz önünde tutulmalıdır.

5. Tahrir alıştırmaları hayatla ve çevreyle ilgili konulardan seçilmelidir.

6. Tahrir alıştırmaları, aşamalı olmalı, kolaydan güce, basitten karmaşığa, bilinenden bilinmeyene doğru gidilmelidir.

7. Tahrir alıştırmalarının düşünce ve mantık açısından düzeltilmesinde çocukların orijinal ve samimi duygu ve düşüncelerine dokunmamalıyız.

Tahrir derslerinde riayet edilmesi gereken hususların ardından yazar, ilkokullarda tahrir derslerinin planını çıkarmıştır. Her sınıfta farklı bir konu ve türün yazımı gerçekleştirilmiştir. Bu duruma bağlı olarak “dilekçe, telgraf, senet, mektup, şiirin nesre çevrilmesi...” gibi çocukların daha çok günlük yaşamda karşılaşacakları yazma çalışmalarına yer verilmiştir.

Sonuç

Genelde eğitim tarihi, özelde Türkçe eğitiminin ve öğretiminin tarihsel gelişim sürecinde *Usul-i Tedris* adlı eserin işlevlerini maddeler hâlinde şu şekilde özetlemek mümkündür:

1) Eser, kendisinden önce yayımlanan gerek öğretmenlere kılavuz gerekse özel öğretim yöntemleri içerikli yayımlanan eserlere nispetle Batı’da yapılan deneysel çalışmalar üzerine inşa edilmiştir.

2) Eserde, ilkokuma ve yazma öğretim yöntem ve teknikleri hakkında aktarılan bilgiler çok geniş ve bugün hâlâ güncelliğini koruyan bilgilerdir.

3) Bugün ilköğretim kurumlarında da ilkokuma ve yazma öğretiminde zorunlu olarak yer alan eğik yazının sakıncaları ve olumlu yanları üzerine Batı’daki deneysel çalışmaları ilk kez tanıtan bir eserdir.

4) Okumanın mekanizmasını, fiziksel ve zihinsel unsurlarını Türk insanıyla tanıştıran ilk eserdir. Özellikle Şikago Üniversitesi öğretim üyelerinden Doktor Javal ve arkadaşlarının okuma

üzerine yapmış oldukları deneysel çalışmaların sonuçları okuma eğitimi açısından hâlâ güncelliğini koruyan bilgilerdir.

5) Eserde, yazım kuralları ve dil bilgisi öğretimiyle ilgili verilen bilgiler Batı'da yapılan deneysel çalışmaların bir ürünüdür.

6) Öğrencilerin hafızasını geliştirmek ve “onları millî, vatanî fikir ve imanla aşılama” amacıyla Türkçe eğitiminin bir parçası olarak düşünülen “Ezber ve İnşat” dersleri, bugün gerek ilköğretim gerekse ortaöğretim kurumlarında izlenen yapılandırıcı yaklaşıma dayalı öğretim programlarında kabul gören beyin temelli öğrenme yöntemleri için vazgeçilmez bir araçtır.

7) Yazma eğitimi (tahrir) dersinin müstakil bir ders olmasını isteyen ve bu dersin ilkelerini ortaya koyan ilk eserdir.

Eyüp Hamdi'nin 1927 yılında, Sivas'ta Batılı bilim adamlarının deneysel çalışmalarından hareketle bu değerli eseri kaleme alması eğitim bilimlerinin tarihî gelişimi açısından çok önemlidir. Yazarın bu eseri daha sonra yayımlanan pek çok eğitim bilimleri kitabına kaynaklık etmiştir. Cemil Sena'nın 1930 yılında yayımladığı *Hususî Tedris Usulleri*, 1932 yılında yayımladığı *İlk ev Orta Tedrisatta Tedris Usulleri*, İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun 1938 yılında yayımladığı *Toplu Tedris* adlı eserleri bunlardan bazılarıdır.

KAYNAKÇA

- ABDULLAH Vehbi (1315/1897). *Usul-i İbtidaiyye yahut Muallimlere Rehnüma*, Trabzon: Serasi Matbaası.
- AGAR Mehmet Emin (2001). *Eski Bir Öğretim Kitabı Türkçenin Usul-i Tedrisi*, İstanbul: Seyran Matbaa Yayıncılık.
- AKYÜZ Yahya (1999). *Türk Eğitim Tarihi*, 7. Baskı, Ankara: Alfa Yayınları.
- BALTACIOĞLU İsmail Hakkı (1938). *Toplu Tedris*, İstanbul.
- BAYMUR Fuat (1939). *İlk Okuma ve Yazma Öğretimi*. İstanbul: Devlet Basımevi.
- BAYRAKTAR Özlem (2006). *İlköğretim Birinci Sınıf Öğrencilerinin Bitişik Eğik Yazıda Yaptıkları Hatalar*, Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Sınıf Öğretmenliği Anabilim Dalı Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- BERKER Aziz (1945). *Türkiye'de İlk Öğretim*, Ankara: MEB Basımevi.
- COŞKUN Hatice (2011). *İlköğretim Okullarındaki Bitişik Eğik Yazı Uygulamalarının Değerlendirilmesi*, Hatay: Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Duran Erol (2009). *Bitişik Eğik Yazı Öğretimi Çalışmalarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi*, Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Ana Bilim Dalı Sınıf Öğretmenliği Bilim Dalı Yayımlanmamış Doktora Tezi.
- GÜNDÜZALP Fuat (1954). “Eyüp Hamdi Akman”, *Öğretmen Dünyası Dergisi*, Kasım 1954, s. 11-12.

-
- GÜNVER Güneş (2005). “Cumhuriyet Öğretmeni Eyüp Hamdi Akman”, **Çağdaş Türkiye Araştırmaları Dergisi**, C. 6, S. 11, s. 111-125.
- MADEN Sedat (2011). “İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu’nun Yaz(I)Ma Eğitimine Yönelik Düşünceleri ve ‘Yazının Usûl-i Tedrisi’”, **Turkish Studies**, 6/1, s. 1527-1542.
- MEB (2009). **İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu (1-5. Sınıflar)**, Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- RAGİP Hüseyin (1332/1916). **İptidaiyelerde Türkçenin Usul-i Tedrisi**, İstanbul: Âmire Matbaası.
- SELİM Sabit (Tarihsiz). **Rennüma-ı Muallimin**, İstanbul.
- SENA Cemil (1930). **Hususî Tedris Usulleri**, İstanbul: Muallim Ahmet Halit Kütüphanesi.
- SENA Cemil (1932). **İlk ve Orta Tedrisatta Hususî Tedris Usulleri**, İstanbul: Kanaat Kütüphanesi.
- SUNGU İhsan (Kanunusani 1928). “Kıraat Hakkında Tetkikler”, **Terbiye**, (9), 1-13.
- SUNGU İhsan. (1 Nisan 1927). “Kelimelerin İmlasını Çocuklara Nasıl Öğretmeli?”, **Terbiye**, (2), 89–103.
- ŞERİF M (1327/1911). **Rehber-i Tedris**, İstanbul: Tanin Matbaası.